

TRATAMENTUL APLICAT MINORILOR DELINCVENȚI ÎN LEGISLAȚIILE PENALE ALE ALTOR STATE

Maria MUTU-STRULEA

Catedra Drept Penal și Criminologie

Le droit pénal des mineurs est actuellement l'une des préoccupations essentielles des pouvoirs publics qui entendent apporter des réponses encore plus efficaces aux problèmes de la jeunesse. L'âge de la responsabilité pénale suscite des difficultés. D'après l'article 1 de la Convention internationale des droits de l'enfant, on considère en tant qu'enfant un être humain à l'âge de moins de 18 ans, sauf si le majorat pénal n'est atteint plus tôt, selon la législation qui lui est applicable. La convention et les textes internationaux passent sous silence les prévisions concernant l'âge de responsabilité pénale. Les législations nationales sont encore diverses et la justice pénale des mineurs donne lieu à d'importants débats.

Domeniul delincvenței juvenile în Europa a apărut la începutul secolului al XX-lea, nu mult după apariția sa în SUA, unde în 1899 s-a creat Instanța pentru minori din Chicago. S-au stabilit jurisdicții separate și legi penale pentru copii în Olanda (1905), în Marea Britanie (1908). În Belgia și Franța au fost create Tribunale speciale pentru copii în 1912, ceea ce se experimentase deja în anumite orașe din Germania în 1908. De asemenea, în Danemarca și Italia s-a acordat o atenție deosebită poziției pe care o aveau copiii în justiția penală [1]. Industrializarea și dezvoltarea științelor, inclusiv a medicinei și psihologiei, sugerau un posibil control al problemelor sociale și personale. În acest context, nu a fost surprinzător faptul că avusese loc o revoluție atât în conceptualizarea comportamentului deviant juvenil, cât și în natura reacției sociale față de delincvența juvenilă. De la o perspectivă strictă, legală și represivă, atitudinea s-a schimbat într-o abordare medicală și de asistență socială, urmărindu-se interesul copilului. Nu mult, după critica perioadă a anilor '60-'70, determinată de factori economici, macroevoluțiile din societățile contemporane au influențat profund delincvența juvenilă. Modificările demografice, economice, tehnologice, sociale și culturale au dus la accentuarea migrării, la o societate duală, la creșterea urbanizării, provocând un control social scăzut, un grad mai mic de toleranță față de abateri. Delincvența juvenilă s-a schimbat în natură și volum. Opinia publică și guvernele înclinau spre o abordare extrem de severă a delincvenței. Drept urmare, atenția acordată elementului de „justiție” în tratarea infractorilor minori devenea din ce în ce mai importantă, incluzând orientarea spre o pedeapsă mai severă. De la sfârșitul anilor '80, aceste evoluții se reflectă prin mai multe schimbări aduse regulamentelor oficiale privind justiția juvenilă, și anume: în Italia (1988), Anglia și Țara Galilor (1988-89), Germania (1990), Belgia (1994) și Olanda (1994-1995).

În fiecare țară există diferite organizații active care se ocupă de delincvenții juvenili și de familiile acestora. Totuși, cel mai important lucru este să se știe cine poate impune acele măsuri coercitive. Motivele pentru orice tip de măsură suscită diferit tip al asistenței sociale. Cu excepția Danemaricii și Scoției, există instanțe speciale pentru minori, însă organizarea și autoritatea lor diferă de la un loc la altul. Irlanda reprezintă un caz special, deoarece singura instanță pentru minori deschisă permanent se află la Dublin, în timp ce tinerii delincvenți sunt judecați, separat de adulți, în alte regiuni de către tribunalele locale, în cadrul unei jurisdicții speciale. În Italia, Franța și Olanda legea penală pentru minori are obiective educative și orice pedeapsă trebuie să-și propună pe cât e posibil reeducarea. În Germania, Anglia și Țara Galilor, competența judecătorească privind delincvenții minori este strict separată de intervențiile de asistență socială. În Germania, intervențiile coercitive de asistență socială sunt ordonate de către o Instanță locală de supraveghere, în timp ce condamnările delincvenților sunt impuse de către Instanța pentru minori. În Anglia și Țara Galilor, Instanța completului de judecată privind procedurile din cadrul familiei este autorizată pentru prima categorie de intervenții, iar Instanța pentru tineret – pentru cea de a doua. În majoritatea țărilor, un judecător profesionist își are locul său în cadrul instanței pentru minori, dar uneori el este asistat de doi judecători neprofesioniști. În Franța și Germania, jurisdicția penală pentru minori are trei etape: judecătorul profesionist prezidează singur cazurile mai puțin grave; cauzele referitoare la fapte deosebit de grave sunt audiate de către o instanță intermediară formată din judecător și asesor; pentru infracțiunile excepțional de grave, cauza este deferită „Cour d'assises des mineurs” sau la „Jugendkammer”. În Anglia, motivația pedagogică rămâne foarte importantă în emiterea sentinței, însă

și mai multă atenție pare a fi acordată individualizării, repetării și gravității infracțiunii, precum și reprezentării atitudinii comunității în cauza respectivă, astfel încât orientarea spre justiție pare a fi mai prioritară decât asistența socială. În unele state nu există instanțe speciale pentru minori.

Domeniul tratamentului minorității penale constituie obiectul multor controverse, adică dreptul penal al minorilor este mereu actual. Perceperea acestui cadru s-a schimbat, minorul nu mai este un adult redus, dar o ființă umană aparte în integralitatea sa. Corelativ, dreptul penal al minorilor și-a câștigat autonomia: acesta nu mai este o derogare de la dreptul penal al adulților care formează dreptul comun, dar este un drept special.

Definirea minorității suscită dificultăți. Limita superioară este stabilită la cea de 18 ani și nu se neagă, prin însuși art.1 al Convenției privind drepturile copilului, în afară de cazul când actul intern a prevăzut o derogare. Vârsta unui minor se apreciază în ziua comiterii infracțiunii, fiind luată până și ora în considerare. În cazul absenței datelor concrete, se recurge la stabilirea vârstei probabile a individului prin recurgerea la o expertiză medicală.

Însă, limita inferioară a minorității penale este controversată, unii ajungând chiar până la momentul concepției sau al nașterii. Actele internaționale nu menționează nimic în acest sens. Este regretabil că și Convenția lasă în tăcere acest subiect. În pofida faptului că se comit manipulări genetice față de embrion, experiențe sau acte de clonare, totuși acesta nu poate fi protejat atâta timp cât nu îi sunt recunoscute anumite drepturi.

Dualitatea dreptului penal al minorilor: Din punct de vedere penal, situația minorilor este privită sub dublu aspect: fie minorul infractor, fie minorul victima infracțiunii. În calitate de infractor, vârsta diferă de la stat la stat. De obicei, ei comit fapte contra patrimoniului, acte de agresiune, fiind însă din ce în ce mai răspândite și actele privind traficul de droguri. Minorul victimă nu are o limită de vârstă, de cele mai dese ori față de el se comit acte de maltratare.

Noile tendințe ale dreptului penal al minorilor: În domeniul justiției pentru minori, sistemele de drept urmează două modele: cel tradițional, conform căruia începând de la o anumită vârstă minorilor li se aplică pedepse, și cel mai recent, care acordă prioritate măsurilor educative. În ambele modele, minorilor sub o anumită vârstă care au săvârșit fapte penale li se aplică doar măsuri de protecție [2]. În privința sistemului sancționator aplicabil minorilor există țări care pun accentul pe măsurile educative, cum sunt Belgia, Portugalia și Spania. În alte țări, minorului care a săvârșit o infracțiune i se aplică cu preponderență măsuri disciplinare sau pedepse; este cazul Angliei și Țării Galilor. În Franța, Germania sunt preferate măsurile alternative, ca medierea și reparația penală. Minorilor care răspund penal li se aplică rareori pedepse [3].

Se evidențiază două sisteme privind răspunderea minorilor. În primul rând, minoratul este folosit ca o diminuare a vinovăției, deoarece minorii sunt considerați ca având mai puțină „capacitate de înțelegere și voință” (de exemplu, în Italia). Această scuză de minoritate (specifică sistemului francez) duce la reducerea pedepselor în comparație cu cele aplicate adulților. În al doilea rând, se consideră că tinerii infractori pot fi influențați pozitiv mai mult decât adulții. De aceea, pedepsele și măsurile luate trebuie să fie pedagogice. În justiția juvenilă caracterul punitiv și-a pierdut din importanță, în timp ce metoda instrumentală de reabilitare a devenit predominantă.

Medierea, o primă tendință, este din ce în ce aplicabilă în mai multe state, ca o modalitate de a evita răspunderea penală a minorilor. Ea reprezintă o modalitate alternativă de soluționare a conflictului dintre părți pe cale amiabilă, cu ajutorul unei terțe persoane. În același timp, medierea nu se aplică în cazul infracțiunilor deosebit de grave. În conformitate cu Legea Republicii Moldova cu privire la mediere din 14.06.2007, medierea se bazează pe încrederea pe care părțile o acordă mediatorului, ca persoană aptă să faciliteze negocierile dintre ele și să le acorde asistență în soluționarea conflictului prin obținerea unei soluții reciproc acceptabile, eficiente și durabile. Munca în folosul comunității, o a două tendință a legiuitorilor naționali, constituie deja o pedeapsă aplicată minorilor, dar mai blândă și cu un grad de reeducare mai înalt decât detenția. A treia tendință, una anglo-saxonă, exprimă tratamentul intermediar. Se pornește de la ideea că tinerii delincvenți au nevoie mai mult de asistență socială decât de pedeapsă. Conținutul tratamentului aplicat minorilor poate fi divers, dar primordial el trebuie axat pe educația socială și școlară.

Germania: În Germania, minorilor li se aplică dispozițiile Codului penal, completate cu Legea privind tribunalul pentru minori din 1953, cu modificările și completările ulterioare [4].

În Germania există instituții speciale pentru minori. Legea privind tribunalul pentru minori este aplicabilă nu doar minorilor între 14 și 18 ani, dar și tinerilor între 18 și 21 ani, din momentul în care o infracțiune penală a fost comisă. Un tânăr este responsabil penal dacă în momentul săvârșirii faptei este suficient de matur pentru a discerne gravitatea faptei și pentru a acționa în consecință. Articolul 1 din Legea privind tribunalul pentru minori definește tinerii delincvenți ca fiind persoanele care la momentul săvârșirii faptei au vârsta cuprinsă

între 14 și 18 ani. Când sunt responsabili penal, acestor tineri nu li se aplică prevederile Codului penal, ci dreptul penal al minorilor, prevăzut de Legea privind tribunalul pentru minori. Menționăm că legislația germană prevede posibilitatea de a reporta vârsta majorității penale până la 21 de ani. Astfel, tinerii între 18 și 21 de ani răspund penal și sunt judecați ca și adulții de către jurisdicțiile penale de drept comun. Totuși, lor li se pot aplica dispozițiile privitoare la minori, dacă în urma unei aprecieri globale a personalității autorului, ținându-se cont și de condițiile de viață, reiese că, datorită dezvoltării morale și intelectuale, în momentul săvârșirii faptei, acesta era asemănător unui tânăr [5].

A fost creată o instituție judiciară autonomă, dar care este dependentă parțial de curțile criminale ordinare: tribunalele locale de instanță și tribunalele regionale. Legea privind bunăstarea minorilor privește copiii în dificultate din punct de vedere social, sau care necesită o grijă și protecție particulară. Tribunalele de competență sunt cele de tutelă atașate la structura curților civile ordinare. Adică, există o strânsă legătură între procedura penală și procedura civilă aplicabilă minorilor, cu atât mai mult că intervine același judecător și același organism administrativ pentru a asigura protecția tinerilor: acest oficiu acordă asistență socială pe lângă tribunalele de minori.

Dreptul german admite posibilitatea de plasare a unui minor în detenție provizorie, dar aceasta are un caracter excepțional: de exemplu, plasarea minorului într-o instituție educativă, control judiciar în libertate. Serviciul de ajutor social procedează la observarea minorilor și prepară un dosar de personalitate care va fi ulterior transmis la autoritatea judiciară. În procesele privind minorii, urmărirea este condusă de către un procuror de stat, dar deciziile privative de libertate sunt luate de către un judecător de investigare.

În cazul audienței, formalismul poate fi atenuat doar dacă a fost aplicată procedura simplificată: în această ipoteză se impun doar unele garanții fundamentale, ca: dreptul de a tăcea, prezumția nevinovăției sau dreptul la apărare. În orice caz, dezbaterile și deciziile nu se fac și nu se emit în public larg. Judecătorul poate pronunța diferite măsuri: **educative** (asistență educativă, educație sub supravegherea unei organizații), **disciplinare** (scuze personale adresate victimei, repararea prejudiciilor cauzate, vărsarea unei sume de bani în contul unei organizații de interes general, detenție pe termen scurt [*detenția măsură disciplinară nu este considerată sancțiune penală și nu este înscrisă în cazierul judiciar. Această măsură se execută într-o instituție specializată și îmbracă mai multe forme: detenția de week-end (maxim 2 week-end-uri), pe termen scurt (de la 2 la 4 zile) și pe termen lung (1-4 săptămâni)*]) și **repressive** (închisoarea).

Pedeapsa închisorii (Jugendstrafe) este dispusă când măsurile educative și disciplinare sunt considerate insuficiente, ținându-se cont de gravitatea infracțiunii săvârșite și de comportamentul făptuitorului. Durata pedepsei poate ajunge la 10 ani, dacă legea prevede închisoarea mai mare de 10 ani pentru infracțiunea săvârșită în cazul adulților. Sancțiunile aplicabile delincvenților minori cu vârsta cuprinsă între 14 și 18 ani și tinerilor cu vârsta între 18 și 21 de ani au ca scop principal educarea făptuitorului. Pentru minori sunt prioritare măsurile educative și disciplinare [6].

Anglia: Reglementări în materia răspunderii penale a minorilor se regăsesc în Legea pentru prevenirea criminalității și a tulburării liniștii publice (*Crime and Disorder Act*), adoptată la 31 iulie 1998 și în *Police and Criminal Evidence Act* din 1984 [7]. Legea pentru prevenirea criminalității și a tulburării liniștii publice (*Crime and Disorder Act*) a abrogat prezumția de nerresponsabilitate a minorilor cu vârsta între 10 și 14 ani, de aceea actualmente vârsta răspunderii penale este de 10 ani, dar vârsta majorității penale este de 18 ani.

Dreptul englez cunoaște instituții specifice minorilor, în special: instituții pentru tineri delincvenți care sunt în detenție, unde se tinde a li se asigura o formare și de a favoriza reeducarea; centre de tratament pentru tineri care privesc adolescenți cu serioase probleme de comportament; unități de securitate a autorităților locale, orientate spre tratament și nu spre pedepsire; în fine, sunt centre unde se dețin tinerii înainte de judecare.

Dacă este un prim delict lipsit de gravitate, ofițerii de poliție pot lua **măsuri educative** față de minor. Când delictul are o gravitate mai mare, instanța poate aplica una dintre următoarele **măsuri disciplinare**, dintre care majoritatea sunt destinate tinerilor care au împlinit 16 ani:

- supravegherea, pentru o durată de maxim 3 ani;
- munca în folosul comunității, pe o durată între 40 și 240 de ore;
- sancțiune mixtă, cuprinzând supravegherea și munca în folosul comunității;
- obligația de a nu părăsi domiciliul, care poate fi controlată, din 1996, prin purtarea unei brățări electronice;
- o ordonanță de supraveghere pe o durată de la 1 la 3 ani, cu obligația de reședință, pentru tinerii sub 16 ani;
- obligația de a participa, 2 sau 3 ore pe săptămână, la activități organizate, adesea în școli, pentru tinerii între 10 și 21 de ani.
- Alte măsuri sunt prevăzute de *Crime and Disorder Act* din 1998:

- dacă este la primul delict, tânărul va primi o mustrare, iar pentru delictul următor – un avertisment;
- despăgubiri în folosul victimei sau al comunității;
- munca în folosul comunității pe o durată de 3 luni [8].

Când fapta săvârșită de un minor este de o gravitate mare, iar punerea în libertate a minorului ar prezenta pericol pentru ordinea publică, instanța poate pronunța pedeapsa închisorii. Conform articolului 73 din *Crime and Disorder Act*, minorului supus pedepsei închisorii i se aplică o măsură specială, cuprinzând două etape: minorul este deținut într-un centru special; ulterior, este eliberat, dar se va afla sub supravegherea unui agent de probațiune. Durata acestei măsuri poate fi de 4, 6, 8, 12, 18 sau 24 de luni.

Decizia de pornire a urmăririi este luată de către poliție și serviciul de urmărire al Coroanei. Tribunalul pentru copii are un rol esențial, dar dacă minorul a comis o crimă, în particular gravă, sau o infracțiune împreună cu un major, vor fi competente tribunalele pentru adulți. Detenția provizorie a minorilor este posibilă, dar tinerii delincvenți pot fi eliberați sub cautiune. Procedeele sunt duble: există ancheta socială, dar în același timp judecătorul englez poate solicita un raport de la școala tânărului delincvent. Urmărirea este dirijată de poliție și de serviciul de urmărire al Coroanei, dar nu există la această etapă a procedurii careva reguli specifice aplicate minorilor.

Audiența este supusă formalismului. Chiar dacă uneori dezbaterile pot fi aduse la cunoștință publică, identitatea victimei totuși nu poate fi divulgată. În calitate de măsuri educative sau pedepse pot fi aplicate amenda plătită de părinți; supravegherea; plasarea sub autoritatea serviciului social; pedepse privative speciale.

Dreptul penal englez al minorilor se caracterizează prin aplicarea unui tratament intermediar care a fost introdus în 1969 (*Children and Young Persons Act*). Minorii fac inițial obiectul unui anumit număr de teste, după care se apreciază 3 criterii: *periculozitatea* lor, *situația lor familială* și *necesitățile lor educative* specifice. Lor li se aplică un tratament intermediar, pur individual pentru a preveni recidivarea lor, a-i reîntoarce la școală, la muncă, în cele mai bune condiții. În general, tratamentul intermediar durează 12 săptămâni, după care se aplică judecarea (*after care*). Ea se compune din 4 părți: tratamentul corecțional destinat a modifica comportamentul minorului; educarea socială; învățarea și formarea profesională; organizarea timpului liber.

Reformarea sistemului față de minori este în permanentă evoluție; de exemplu, în ce privește impunerea unor măsuri copiilor sub 10 ani care au comis fapte delincvente sau restricția de a fi însoțiți de adulți în public la orele serii.

Spania: Au fost adoptate mai multe texte normative pentru a aduce în concordanță dreptul intern cu Constituția. Reglementarea în materie este stabilită în Codul penal și în Legea organică privind răspunderea penală a minorilor din 12 ianuarie 2000 [9].

Vârsta răspunderii penale este aceeași ca și vârsta majorității penale. Articolul 19 din Codul penal, publicat la data de 24 noiembrie 1995 și intrat în vigoare 6 luni mai târziu, dispune că „minorii până la vârsta de 18 ani nu răspund penal. Dacă un minor săvârșește o faptă penală, atunci el va răspunde conform dispozițiilor legii privind răspunderea penală a minorilor”. Legea organică privind răspunderea penală a minorilor din 2000 stabilește lipsirea totală de răspundere penală pentru minorii sub 14 ani, dar răspundere penală parțială pentru minorii cu vârsta între 14 - 18 ani. Dintre minori se diferențiază, în aplicarea legii și a stabilirii consecințelor pentru faptele comise, doua categorii: de la 14 la 16 ani și de la 16 la 18 ani. Pentru minorii care au împlinit 16 ani legea prevede o agravare în cazul săvârșirii de infracțiuni cu violență, intimidare sau punerea în pericol a persoanei. Legea organică privind răspunderea penală a minorilor din 12 ianuarie 2000 se aplică și persoanelor majore cu vârsta cuprinsă între 18 și 21 de ani, care au săvârșit infracțiuni, când judecătorul de instrucție constată îndeplinirea următoarelor condiții:

- ✓ s-a comis un delict sau o infracțiune mai puțin gravă, fără aplicarea violenței sau a intimidării unei persoane, fără punerea în pericol grav a vieții sau a integrității fizice a persoanelor;
- ✓ nu există o condamnare pentru infracțiuni săvârșite după împlinirea vârstei de 18 ani;
- ✓ nu se va ține cont de condamnările anterioare pentru infracțiunile săvârșite din culpă;
- ✓ circumstanțele personale ale delincventului și gradul său de maturitate să recomande aplicarea acestei legi.

Minorului care nu a împlinit vârsta de 14 ani i se vor aplica prevederile referitoare la protecția minorului din Codul penal și din Legea organică ce vizează răspunderea penală a minorului.

Nu orice judecător poate cerceta cauza unui minor, ci doar acela care are un an vechime în muncă și 6 luni de formare în domeniu. Minorilor sub 16 ani nu li se aplică pedepse, ci măsuri cu caracter educativ, care, totuși,

pot fi destul de severe. Astfel de măsuri sunt admonestarea, restrângerea unor drepturi, internarea într-o instituție specială. Măsurile educative sunt prevăzute de Legea organică privind răspunderea penală a minorilor din 12 ianuarie 2000 (art. 7) [10]:

- ✓ Internarea, se aplică pentru faptele de un pericol social sporit. Internarea poate fi de mai multe feluri:
 - a) în regim închis, unde va participa la activități formative, educative și de muncă,
 - b) în regim semideschis, în care va avea contacte cu persoane și instituții din comunitate,
 - c) în regim deschis, în care va participa la programe educative,
 - d) internarea medicală, pentru minorii cu probleme de adicție sau psihice;
- ✓ Tratamentul medical se aplică minorilor consumatori de alcool sau droguri;
- ✓ Asistența într-un centru de zi, în care minorul va desfășura activități social-educative, suplinind prin aceasta implicația scăzută a familiei;
- ✓ Interdicția de a părăsi domiciliul;
- ✓ Libertatea sub supraveghere în centrul de formare profesională sau la locul de muncă;
- ✓ Conviețuirea cu o altă persoană, familie sau grup educativ, pe o perioadă determinată;
- ✓ Munca în folosul comunității;
- ✓ Mustrarea;
- ✓ Ridicarea permisului de conducere sau a permiselor de portarmă.

Italia: Reglementări privind răspunderea penală a minorilor se regăsesc în Codul penal și în Decretul nr.48 din 22 septembrie 1988 privind dispozițiile relative la procesul penal pentru minori.

Vârsta răspunderii penale coincide cu cea a majorității penale, adică 18 ani, dar în anumite situații poate fi coborâtă la 14 ani. Codul penal instituie principiul lipsei absolute a răspunderii penale a minorilor care nu au împlinit 14 ani: „Nu este responsabilă persoana care în momentul săvârșirii faptei nu împlinise 14 ani” (art.97).

Minorilor li se aplică aceleași sancțiuni ca și adulților, dar într-o modalitate atenuată. Aplicarea detențiunii pe viață minorilor a fost declarată neconstituțională.

În Italia există instituții specifice minorilor, judiciare și administrative. Tribunalul pentru minori este compus din doi magistrați și din doi asesori experți în științe sociale. Pe parcursul procedurii, judecătorul poate plasa tânărul delincvent în detenție provizorie. Dar această măsură face obiectul unei reglementări stricte, pentru că ea nu poate fi aplicată decât pentru infracțiunile cele mai grave. De la începutul procedurii, minorul trebuie să fie în supravegherea serviciilor sociale ale Ministerului de Justiție sau ale administrației locale. Avocații care intervin trebuie să fie specializați, ca de altfel și parchetul pentru minori. Minorul beneficiază de mai multe garanții procedurale. Prezența minorului la audiență nu este obligatorie, judecătorul va lua o decizie în funcție de interesul copilului. Minorul sub 14 ani este penalmente iresponsabil. Judecătorul poate aplica diverse măsuri, de exemplu, impunerea de a nu părăsi domiciliul sau plasarea într-o instituție specială [11].

Referințe:

1. Confronting youth in Europe: juvenile crime and juvenile justice / [edit.] Jill Mehlbye; Lode Walgrave. - Copenhagen: AFK, 1998. - 458 p.
2. Nicula C., Mînzală D. Răspunderea penală a minorilor și regimul sancționator în legislația altor țări. - București: Institutul Național de Criminologie, 2006, p.2.
3. Ibidem, p.3.
4. Renucci J-F., Courtin Ch. Le droit penal des mineurs. - Paris: PUF, 2001, p.3.
5. Nicula C., Mînzală D. Op. cit., p.9.
6. Jorg-Martin Jehle. Criminal Justice in Germany, p.35, published by the Federal Ministry of Justice, Fourth Edition 2005 <http://www.bmj.bund.de/media/archive/961.pdf>
7. <http://www.swarb.co.uk/acts/1984PoliceandCriminalEvidenceAct.shtml>
8. Nicula C., Mînzală D. Op. cit., p.24.
9. <http://www.unifr.ch/derechopenal/legislacion/es/rpmenidx.html>
10. <http://www.unifr.ch/derechopenal/legislacion/es/rpmenidx.html>
11. Renucci J-F., Courtin Ch. Le droit penal des mineurs. - Paris, p.17.

Prezentat la 19.02.2008